

Den svenska tillväxtkulturen

Sverige uppvisar en stark ekonomisk utveckling sedan andra halvan av 1800-talet. Från att ha varit ett fattigt land tog tillväxten i ekonomin fart, genom starka innovationer och en offensiv industrialisering. Hur kan denna utveckling förklaras? Vi menar att den, och en i grunden fortsatt stark ekonomi, i hög grad beror på en kombination av institutionella reformer och ett säreget kulturellt kapital. Med det senare avses att människor litat på andra och att de är toleranta, individualistiska och tålmodiga. Detta har betytt mycket för svenskt näringsliv och samhällsliv. Vi presenterar forskning som visar på kulturens betydelse för ekonomin.

Sverige är ett av världens rikaste länder, men det har inte alltid varit så. Så sent som 1860 var Sveriges BNP per capita t ex bara 73 procent så stor som Tysklands, 70 procent så stor som Danmarks och 38 procent så stor som Storbritanniens (Maddison Project 2020). Under perioden 1890–1950 växte Sverige på ett unikt sätt, men tillväxten var hög även decennierna före och efter detta tidsintervall (Krantz 2000).¹ Det hade förstås mycket att göra med många av de innovationer, i kombination med rika naturresurser, som ledde till en snabb industrialisering, liksom med att Sverige stod utanför de båda världskrigen.

Här vill vi dock fokusera på två andra förklaringsfaktorer, som kompletterar de nyss nämnda, nämligen *formella institutioner*, dvs lagar och regler, samt *kultur*, med vilket vi avser människors ”nedärvda” sätt att se på sig själva och sina medmänniskor, främst med avseende på tillit, tolerans, individualism och tålmod.² Sverige delar dessa kulturella egenskaper med Danmark, som också växte raskt under ungefär samma tidsperiod, om än från en högre nivå. Att notera är att Danmark gjorde detta utan omfattande naturresurser.³

¹ Vi går här inte in på den debatt som ägde rum i slutet av 1990-talet om huruvida Sverige halkade efter andra länder i ekonomisk tillväxt från 1970. Framför allt Korpi (1998) hävdade att någon efterhalkning inte hade ägt rum i polemik mot inte minst Henrekson (1996) och Lindbeck (1998). Våra sympatier ligger med den senare hållningen, men här fokuserar vi på (grunderna för) långsiktig ekonomisk utveckling.

² Vi avser alltså med begreppet kultur inte fenomen som teater, opera, film, böcker och dans utan det som Guiso m fl (2006, s 23) definierar som ”de sedvanebaserade trosföreställningar och värderingar som etniska, religiösa och sociala grupper överför på ett ganska oförändrat sätt från generation till generation” (egen övers). Förvisso kan kultur i denna senare mening överföras genom kultur i den förra meningen, men detta diskuterar vi inte vidare här.

³ Naturresurser är inget nödvändigt villkor för god ekonomisk utveckling – utöver Danmark kan man anföra Japan som exempel – och likaså visar forskningen om ”naturresursförbannelsen” (Frankel 2011) att naturresurser i vissa fall kan hämma en sådan utveckling.

NICLAS BERGGREN OCH CHRISTIAN BJØRNSKOV

Niclas Berggren är docent i nationalekonomi och verksam vid Institutet för Näringslivsforskning (IFN), där han leder forskningsprogrammet *Institutioner, marknader och näringsliv*, samt vid Ekonomihögskolan i Prag. Hans forskning rör kultur och institutioner. niclas.berggren@ifn.se

Christian Bjørnskov är professor i nationalekonomi vid Århus universitet och är affilierad till IFN. Han forskar bl a om lycka, tillit, bistånd och institutioner. chbj@econ.au.dk

Vi är tacksamma för ekonomiskt stöd, genom anslag 62065, från John Templeton Foundation. Åsikterna är våra egna och återspeglar inte nödvändigtvis John Templeton Foundations uppfattningar.

Vi vill alltså hävda att Sveriges (och Danmarks) starka ekonomiska utveckling har mycket att tacka institutionella reformer och vårt kulturella kapital för.⁴ Vi gör det med grund i egen och andras forskning, och på det viset utgör denna artikel en (selektiv) översikt, särskilt av forskningen om kulturens ekonomiska betydelse. En viktig del utgörs av tillitens möjliggörande av ett dynamiskt näringsliv, till vilket vi återkommer.⁵

1. Institutionernas ekonomiska betydelse

Det institutionella perspektiv på ekonomisk utveckling som inte minst North och Thomas (1973) lanserade, och som Rosenberg och Birdzell (1985) och North (1990) vidareutvecklade, säger att lagar och regler påverkar omfattningen av produktiv ekonomisk verksamhet i ett land. Inte minst är förekomsten av ett högkvalitativt rättssystem som skyddar privat ägande och upprätthåller ingångna avtal viktigt (Waldenström 2005; Besley och Ghatak 2010), liksom skattesystemets utformning, den offentliga förvaltningens effektivitet, regleringars omfattning och förekomsten av tekniska och ekonomiska standarder.

Institutionernas centrala betydelse är numera allmänt accepterad – Rodrik m fl (2004) proklamerade att ”institutionerna regerar” – och man kan notera deras framträdande roll i de studier som Daron Acemoglu och hans medförfattare har genomfört på senare år – se t ex Acemoglu m fl (2005), där de presenterar en grundläggande modell för och fallstudier av hur politiska och ekonomiska institutioner bestämmer den ekonomiska utvecklingen, och Acemoglu och Robinson (2012), som är ett mer populärvetenskapligt verk där ett övergripande ramverk presenteras. Det som utmärker båda dessa verk är just kopplingen mellan politiska och ekonomiska institutioner. De förra definierar det politiska systemets karaktär och anger beslutsformerna för den lagstiftning som fastslår de ekonomiska institutionerna.⁶ Acemoglu och hans medförfattare betonar vikten av att de som innehar faktisk och lagligt fastställd politisk makt använder den för att utforma institutioner som gynnar befolkningen i stort och inte bara det fåtal som utgör den politiska och ekonomiska eliten.

Även Sveriges mycket goda ekonomiska utveckling från mitten av 1800-talet har getts en institutionell tolkning, inte minst av Myhrman (1994) och Bergh (2022). Bland annat lyfter dessa ekonomer fram en rad viktiga reformer, såsom avskaffandet av den tidigare ägosplittringen i jordbruket samt det äldre jordbrukets kollektiva bruknings- och ägandereformer;

⁴ Det utesluter inte andra förklaringsfaktorer, som har belysts på andra håll (se t ex Schön 2007 och Magnusson 2016).

⁵ Med tillit avser vi i denna artikel, om inte annat anges, social eller generaliserad tillit, med vilket menas tillit till människor i allmänhet, som man inte känner eller känner till så mycket om.

⁶ Se Persson och Tabellini (2003) för en analys av hur valsysteem och statsskick påverkar välståndet och statens storlek; jämför Kurrild-Klitgaard och Berggren (2004), som utgör en översikt av forskning om ekonomiska konsekvenser av politiska institutioner.

författningsförändringen 1809 (som gav mer maktbalans mellan kung och riksdag); den äganderättsligt viktiga civillagen från 1826; penningpolitisk stabilisering i och med Riksbankens utveckling mot centralbank; nya kredit- och kapitalmarknadsinstitutioner (skapande och reglering av affärsbanker, aktiebolagslagen 1848) och, inte minst, Näringsfrihetsförordningen 1864. Man kan även, som Rothstein (2014, s 122–123) gjort, lyfta fram ett antal regelreformers sannolika effekter på korruptionen i det svenska samhället: ”De reformer som skedde 1840–70 kom ... till rätta med Sveriges problem med en klientlistisk, oförutsägbar, i stora drag inkompetent och med dagens mått mätt svårt korrupt statsförvaltning”. Detta är synnerligen viktigt för en välfungerande marknadsekonomi, som styrs av generella regler utan favorisering av särintressen (och är också nära relaterat till tillit – se nedan).⁷ Hela detta institutionella synsätt är inte bara av historiskt intresse – t ex präglade det i hög grad den av Assar Lindbeck ledda Ekonomikommissionen (1993).

Vi vill också lyfta fram att en trio nationalekonomer genomfört några studier som påvisar hur *politiska* institutioner, i linje med Acemoglus teoretiska ansats, har påverkat förd politik och ekonomisk utveckling i vårt land. Tyrefors Hinnerich och Pettersson-Lidbom (2014) finner att graden av omfördelning till fattiga var lägre i de kommuner som tillämpade direktdemokrati, vilket tyder på att representativ demokrati bättre förmår ta vidare hänsyn utanför elitkretsar. Lindgren m fl (2019, 2020) undersöker effekterna av rösträttsreformen 1862–63, som gav markägare mindre politisk makt till förmån för bl a industrialister. De dokumenterar en rad konsekvenser som bidrog till det svenska tillväxtmiraklet (såsom mer investeringar i kollektiva nyttigheter, lägre konkurrenshinder och, när de icke-agrara intressena dominerar i den politiska församlingen, dubbelt så höga utgifter på skolan).

2. Kulturens ekonomiska betydelse

Utöver formella institutioner är ett lands kultur (ibland kallad informella institutioner) viktig för ekonomins funktionssätt. Ekonomiska beslut fattas inte bara utifrån gällande lagar och regler utan också utifrån de normer, traditioner, dygder och moraliska förhållningssätt som de ekonomiska beslutsfattarna själva har och utifrån hur de betraktar andra människor (North 1990; Rose 2011). Det blir än mer spännande när man kopplar ihop formella institutioner och kultur, dels genom att den ena typen kan ge upphov till den andra, dels genom att de kan interagera i hur de påverkar mänskligt handlande. En översikt av studier om sådana kopplingar ges i Alesina och Giuliano (2015).

I viss polemik mot det institutionella perspektivet ovan har forskare som Deirdre McCloskey och Joel Mokyr på senare år lyft fram kulturens

⁷ Danmark kriminaliserade korrupta handlingar redan 1676, något som kan ha bidragit till landets starkare utveckling jämfört med Sverige före mitten av 1800-talet.

ekonomisk-historiska betydelse. De menar att formella institutioner inte ensamma kan förklara varför den ekonomiska tillväxten tog fart, utan de pekar på kulturella orsaker som minst lika viktiga eller viktigare. McCloskey (2006, 2010, 2016) hävdar att det viktiga har varit innovationer (inte kapitalackumulering i sig) och att innovationer gynnades på en speciell plats och vid en speciell tid (Storbritannien på 1600-talet och framåt) på grund av ett skifte i kulturellt synsätt på entreprenörskap och företagande. Hon uttrycker det som att människors sätt att prata, deras etik och deras idéer orsakade innovationerna – ”vanliga samtal om innovation och marknader blev mer tillmötesgående” (McCloskey 2010, s 7; egen övers).

Mokyr (2005, 2017) anför å sin sida en liknande tes och pekar på en rad sätt på vilket människors synsätt kom att ändras, i synnerhet i England, till gagn för ekonomisk utveckling. Det gällde de intellektuella och den framväxande borgarklassen, men också politiska beslutsfattare. Som han uttrycker det: ”De kulturella synsätt som började dominera hos eliterna i väst under 1700-talet skapade de attityder, de institutioner och de mekanismer genom vilka ny användbar kunskap skapades, spreds och kom till stor nytta” (Mokyr 2005, s 291; egen övers). En aspekt han lyfter fram var betydelsen av tillit mellan de framväxande kommersiella aktörerna, som också innefattade personer som inte sedan tidigare ingick i bekantskapskretsen; en annan aspekt är att den tillförlitlighet människor uppfattades ha hade sin grund i en ”gentlemannakapitalism” som styrdes av vissa normer – att inte vara girig och att värna om sitt goda rykte, inte minst.

Det är dock inte bara historisk forskning som påvisar att kulturen är viktig – i takt med att enkätdata har blivit tillgängliga under senare decennier, t ex i form av World Values Survey, har ett flertal samband kunnat undersökas med kvantitativa metoder. Tillitsforskningen torde vara den mest omfattande på området, med en tydligt dokumenterad positiv relation mellan tillit, i regel mätt som den andel i ett land som säger att man kan lita på de flesta människor, och ekonomisk tillväxt (Zak och Knack 2001; Berggren m fl 2008; Algan och Cahuc 2010; Bjørnskov 2012, 2018; Bjørnskov och Méon 2015).⁸ Men det finns likaså en litteratur som finner positiva ekonomiska effekter av individualism (se en översikt i Berggren 2015), av tolerans mot personer av annan etnisk tillhörighet (Berggren och Elinder 2012) och av tålmod (Sunde m fl 2022). Intressant nog ligger Sverige bland toppländerna i världen gällande dessa olika kulturella egenskaper! Det finns skäl att tro att det svenska tillväxtundret i högre grad än vad som tidigare uppmärksammats handlar om den svenska tillväxtkulturen – hög tillit, hög individualism, hög tolerans och starkt tålmod. Därmed inte sagt att kultur förklarar allt, men även när andra förklaringsfaktorer är av betydelse kan man tänka sig att deras sätt att ge effekt kan förstärkas av en kultur som den svenska.

⁸ Detta tillitsmått kan sägas vara validerat, bl a genom analysen i Bjørnskov (2021), som påvisar ett starkt positivt samband mellan måttet och benägenheten att återlämna tappade plånböcker.

3. Tillit för företagande

Den forskning vi hittills berört är makroorienterad och tittar på utfall för länder. Dessa utfall är ett aggregat av alla möjliga typer av ekonomiska aktiviteter på meso- och mikronivå. Dessa aktiviteter är resultatet av myriader av ekonomiska beslut som fattas av ”verklighetens folk”, som påverkas i detta beslutsfattande av den kultur de lever i. För att exemplifiera och konkretisera kulturens ekonomiska betydelse vill vi diskutera hur tillit kan ge ett mer dynamiskt och tillväxtgenererande näringsliv. Detta är en del av Mokyr's ekonomisk-historiska analys som har direkt modern relevans.

Tillit är en av de mest uppmärksammade och troligen en av de allra viktigaste kulturella egenskaperna. Som nyss nämnts är svenskar, tillsammans med andra nordiska folk, de mest tillitsfulla människorna i världen. Nästan 2/3 anger att det går att lita på de flesta människor. Man kan jämföra det med Tyskland (45 procent), Storbritannien (40 procent), Spanien (41 procent), USA (37 procent), Frankrike (26 procent) och Brasilien (6 procent). Vi menar att det finns goda skäl att tro att Sveriges starka ekonomiska utveckling har gynnats av den höga tilliten, inte minst näringslivet och dess olika aktörer och, i vidare mening, anställda och den offentliga sektorn lika så (genom att ett välfungerande näringsliv är grunden för såväl individuellt som kollektivt välbefinnande).

Vi vill här peka på *fem olika ”mekanismer”* genom vilka tillit kan ha varit och framöver kan vara gynnsam för ett högproduktivt företagande i Sverige. Det kan finnas fler, och vissa av dem är säkerligen viktigare än andra, men vi bedömer det i vilket fall som att dessa fem är väsentliga.

Innovationer och företagande

För det första kan tillit påverka valet att ägna sig åt innovationer samt att starta och expandera företag. Som Baumol (1996) argumenterar för kan entreprenörskap, som introducerar nya produkter, tjänster och sätt att göra saker, ta olika form beroende på de incitament som föreligger. Incitamenten bestäms både av de formella institutionerna – t ex om skydd av privat ägande och nya uppfinningar föreligger – och av kulturen i samhället. Där blir inte minst McCloskeys idé om attityder till företagande viktiga: Om kulturen värdesätter kommersiella framgångar kommer det generera ett större intresse för att satsa på framtagandet av nya ”kombinationer”, som Schumpeter (1934) uttrycker det, dvs vi får produktivt entreprenörskap.

Tillit kan sägas vara en nyckelfaktor för att skapa en kultur av detta slag, eftersom människor då förväntar sig att entreprenörer och företagare kommer att ägna sig åt hederlig och allmänt gynnsam verksamhet. Detta är i linje med Aghions m fl (2010) analys av frånvaro av tillit som en funktion av förväntningar om att entreprenörer och företagare betar sig exploaterande och destruktivt, vilket i sin tur leder till krav på politiker att reglera ekonomin. Tillit kan därvidlag vara gynnsam för företagande både genom de attityder som befolkningen bär med sig och genom den sekundära effekten på utformningen av de formella institutionerna.

Det finns också en annan effekt. Framgångsrikt entreprenörskap är nästan alltid resultatet av ett lagarbete. En uppfinnare av en ny produkt, tjänst eller metod behöver andra aktörers kompetens för att kommersialisera och skala upp sin uppfinning – det rör sig t ex om finansärer, leverantörer, nyckelpersonal och kunder. Detta synsätt bygger på Eliassons (1990) idé om kompetensblock och Elert och Henreksons (2021) idé om kollaborativa innovationsblock. Grundtanken lyder: För att ett dynamiskt och starkt värdeskapande entreprenörskap ska komma till stånd krävs en uppsättning aktörer som alla finns på plats och förmår samverka. Med tillit underlättas samarbeten av detta slag (liksom det underlättas av en relaterad attityd, tolerans, vilket visas i en färsk studie av Eriksson m fl 2021). Det innebär bl a att behovet av kostsamma detaljvital och övervakning minskar samt att lösningar vid konflikter underlättas.

Guiso m fl (2009) visar också att det finns en internationell dimension: företag handlar mer över landsgränser och kan på så sätt expandera sin verksamhet mer om det föreligger bilateral tillit mellan människor i de olika länderna.

Omställning

För det andra kan tillit påverka valet att kontrahera och avveckla projekt och företag. Att detta skulle vara gynnsamt för näringslivet låter kanske i förstone tveksamt, men att dra ner på icke längre lönsam verksamhet och att till slut lägga ned den är en viktig del av en växande ekonomi. Fenomenet kallades kreativ förstörelse av Schumpeter. En växande ekonomi är dynamisk – det nya utmanar alltid det gamla och överföring av resurser från det obsoleta till det nytillkomna är en väsentlig del av förloppet. Med tillit finns en känsla av förståelse mellan olika grupper: Berörda personer inser att neddragning och nedläggning inte sker på lösa grunder utan därför att verksamheten verkligen inte längre bär sig och därför att resurserna kan komma till bättre samhällsekonomisk nytta på annat håll. Givetvis kan även den förda politiken bidra till att underlätta omställningar av detta slag, t ex genom utbildningsinsatser.

Sättet att styra företag

För det tredje kan tillit påverka sättet att styra och leda företag – det minskar principal-agent-problemet och möjliggör en icke-hierarkisk organisation utan alltför detaljerad styrning och övervakning. Att kunna leda företag på detta sätt torde innebära en långsiktig fördel, då all kompetens lättare tas tillvara genom öppenhet och samverkan och genom att man tillerkänner yrkesroller en självständig roll och värdighet.

Gur och Bjørnskov (2017) undersöker hur graden av delegering i näringslivet påverkas av tillit människor emellan. De noterar att delegering har möjlighet att öka produktiviteten, flexibiliteten och tillfredsställelsen med arbetet men att en risk för principal-agent-problem uppstår. Tillit bistår härvidlag med en lösning. Deras empiriska resultat tyder på att så är

fallet. Måttet på delegering kommer från en internationell företagsenkät, där vd:ar och andra i företagsledningar har fått ange i vilken mån man i deras land är villiga att delegera beslutsmyndighet till underordnade. Ju större tillit i ett land, desto mer delegering. Dessutom visar det sig att effekten är starkare i mer utvecklade länder med mer avancerad produktionsteknologi.

En studie av D'Acunto m fl (2020) finner, i en amerikansk kontext, att konsultavtal blev mer omfattande och detaljerade efter det att konsultbranschen utsattes för en chock genom skandalen med Arthur Andersen (i samband med oljebolaget Exxons fall), vilken minskade tilliten till branschen. När tilliten minskade kände många företag behov av mer komplexa avtal som reglerade vad konsulterna gjorde, vilket skapade ökade transaktionskostnader och friktioner.

Calzolari m fl (2021) visar vidare att tillit mellan leverantörer och köpare i den tyska fordonsindustrin leder till en högre kvalitet på de bildelar som levereras och till högre konkurrens bland leverantörer, i alla fall i de mindre högteknologiska delarna av industrin. Tilliten är allmänt viktig även i de mer högteknologiska delarna, men utan just dessa specifika effekter (bl a därför att kostnaden för att byta leverantör är högre). Sammantaget ger alltså denna forskning en tydlig indikation på att tillit gör företag och företagsrelationer mer lätthanterade, med större utrymme för egna initiativ, med lägre krav på detaljstyrning och med, i vissa fall, mer konkurrens och högre produktkvalitet.

Ovan nämndes att handel mellan företag gynnas av tillit mellan människor i de olika länderna. I en studie av hur arbetet organiseras i företag finner van Hoorn (2017) att hög tillit i ett land ger industrier där en komparativ fördel ju mer autonomi som kännetecknar produktionsprocesserna. Det är just tillitens förmåga att tillåta kreativa medarbetare att utföra sitt värv utan detaljerad övervakning som ger företagssmässiga konkurrensfördelar, vilket också ger ekonomisk framgång på landsnivå.

Slutligen vill vi anföra Brown m fl (2015) och Elert m fl (2019). Den förra studien undersöker, med brittiska enkätdata, hur anställdas tillit till sina chefer påverkar olika typer av utfall på arbetsplatsen (finansiellt resultat, arbetsproduktivitet och kvalitet på de varor eller tjänster som produceras). Samtliga dessa samband är positiva. Den senare studien visar att tillit i ett samhälle genererar intraprenörskap, dvs entreprenörskap som utövas av anställda i företag. Inte minst pekar de på att tillit möjliggör ett betydande mått av autonomi för anställda att utforska nya idéer, utan att allt behöver regleras i detaljerade instruktioner och kontrakt. Denna kreativa verksamhet är till gagn för såväl anställda som företag och, i förlängningen, samhällsekonomin.

Byråkratins effektivitet

För det fjärde finns det belägg för att tillit effektiviserar byråkratin. Företag verkar i en institutionell miljö där de många gånger är beroende av regelverk som upprätthålls av tjänstemän, vilket tarvar kontakt med myndig-

heter och andra offentliga organ på regelbunden basis. Bjørnskov (2010) finner visst stöd för att de tjänstemän som företagare och andra i näringslivet behöver ha kontakt med är mindre korrupta, mer ärliga och mer hjälpsamma i länder med hög tillit. Rothstein (2014) menar att det kan finnas en effekt även i andra riktningen. Efter det att den svenska statsapparaten, efter en rad institutionella reformer på mitten av 1800-talet, blivit omstöpt i riktning mot opartiskhet, universalism och saklighet, med lägre korruption som följd, bidrog det till en förstärkt tillitskultur i vårt land. Det torde ytterligare ha förstärkt kompetensen hos offentliga tjänstemän, liksom deras vilja att utföra sitt uppdrag väl, till gagn inte minst för ärligt och produktivt företagande.

Vilken politik som förs

För det femte kan det finnas samband mellan tillit och förd politik. Ovan har resultat nämnts som visar att tillit är förknippad med en lägre grad av reglering av ekonomin och det finns också en litteratur som belägger att tillit möjliggör liberaliserande reformer (Heinemann och Tanz 2008; Berggren m fl 2014; Berggren och Bjørnskov 2017). Sådana är i regel gynnsamma för företagande – de innefattar sådant som stärkt skydd av ägande, friare handel, en mer robust penningpolitik och färre regleringar. En förklaring är troligen att tillit dels är förknippad med en mindre skeptisk syn på marknader och marknadsaktörer,⁹ dels möjliggör breda politiska överenskommelser utan alltför hårda ideologiska blockeringar. Inte minst det senare kan sägas vara kännetecknande för svenskt politiskt liv under lång tid (liksom en välfungerande demokrati, som Bjørnskov 2010 identifierar som betydelsefull för tillitsinspirerade reformer).

Sammantaget visar vår genomgång i detta avsnitt att det finns goda skäl att försanthålla att tillit utgör en betydelsefull och produktivitetshöjande komponent i den miljö i vilken entreprenörer och företag verkar. Detta är ett sätt att konkretisera hur ett lands kultur är betydelsefull att ägna uppmärksamhet åt om man eftersträvar dynamik och tillväxt.

4. Avslutande kommentar

Att Sveriges ekonomi under de senaste 175 åren har utvecklats mycket väl råder inget tvivel om. Det finns självfallet många förklaringar till detta, men vi har velat lyfta fram vikten av en viss typ av institutioner och kultur som befrämjar ett entreprenöriellt och värdeskapande företagande. Vi ser det som troligt att det är kombinationen av dessa, inte minst de reformer som har genomförts från mitten av 1800-talet och framåt och hur de har gett effekt i ett land präglad av hög tillit, tolerans, individualism och tålmod, som har möjliggjort den långsiktigt starka tillväxten.

⁹ En indikation på det utgörs av det Guiso m fl (2006, 2008) dokumenterar: att människor har en mer positiv syn på finansiella marknader och produkter, och använder dem mer, om de är tillitsfulla.

På den institutionella sidan har vi haft ett mycket gott skydd av privat ägande och ingångna avtal under lång tid, liksom näringsfrihet sedan 1860-talet. Vi har också under lång tid varit öppna för handel och andra typer av globalisering, vilket har möjliggjort en stark exportindustri samt konkurrens på hemmaplan. På senare år har en uppstramad budgetprocess och en oberoende riksbank, liksom reformer av såväl skattesystem som pensionssystem, bidragit till goda grundläggande förutsättningar för innovativ kommersiell verksamhet i vårt land. Därmed inte sagt att det inte finns potential för ytterligare institutionella förbättringar, kanske särskilt på bostads- och arbetsmarknaden, men i grunden har vi under lång tid haft gynnsamma villkor för företagande i vårt land, med en god välståndsutveckling som följd.

Samtidigt ser vi det som viktigt att påpeka att den särpräglade svenska kulturen måste vårdas. Särskilt viktigt är att värna den höga tillit människor emellan som präglar Sverige och våra närmaste grannländer. Det innovativa näringsliv som har skapat mycket av den fina ekonomiska utvecklingen har kunnat dra stor nytta av att vi i så hög grad litat på varandra. Det har, menar vi, högst troligen gett mer entreprenörskap och växande företag; en förmåga till omställning i tider av nedgång; mer innovativa och respektfyllda sätt att styra företag; en effektivare byråkrati; och viktiga politiska reformer. En sak att beakta är att personer i maktposition, vare sig det gäller i politikens värld eller ute i företagen, behöver behandla medborgare och medarbetare med respekt och ge dem autonomi, för att inte underminera de kulturellt formade band som alltså är starka mellan och inom grupper i Sverige.

REFERENSER

- Acemoglu, D, S Johnson och J Robinson (2005), "Institutions as the Fundamental Cause of Long-run Growth", i Aghion, P och S Durlauf (red), *Handbook of Economic Growth*, vol 1B, Elsevier, Amsterdam.
- Acemoglu, D och J Robinson (2012), *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*, Crown, New York.
- Aghion, P, Y Algan, P Cahuc och A Shleifer (2010), "Regulation and Distrust", *Quarterly Journal of Economics*, vol 125, s 1015–1049.
- Alesina, A och P Giuliano (2015), "Culture and Institutions", *Journal of Economic Literature*, vol 53, s 898–944.
- Algan, Y och P Cahuc (2010), "Inherited Trust and Growth", *American Economic Review*, vol 100, s 2060–2092.
- Baumol, W J (1996), "Entrepreneurship: Productive, Unproductive and Destructive", *Journal of Business Venturing*, vol 11, s 3–22.
- Berggren, N (2015), "Den nyttiga individualismen", *Ekonomisk Debatt*, årg 43, nr 8, s 3–5.
- Berggren, N och C Bjørnskov (2017), "The Market-Promoting and Market-Preserving Role of Social Trust in Reforms of Policies and Institutions", *Southern Economic Journal*, vol 84, s 3–25.
- Berggren, N, S-O Daunfeldt och J Hellström (2014), "Social Trust and Central-Bank Independence", *European Journal of Political Economy*, vol 34, s 425–439.
- Berggren, N och M Elinder (2012), "Is Tolerance Good or Bad for Growth?", *Public Choice*, vol 150, s 283–308.
- Berggren, N, M Elinder och H Jordahl (2008), "Trust and Growth: A Shaky Relationship", *Empirical Economics*, vol 35, s 251–274.
- Bergh, A (2022), *Den kapitalistiska välfärdsstaten*, Studentlitteratur, Lund.
- Besley, T och M Ghatak (2010), "Property Rights and Economic Development", i Rodrik, D och M R Rosenzweig (red), *Handbook of Development Economics*, vol 5, North-Holland, Amsterdam.
- Bjørnskov, C (2010), "How Does Social Trust Lead to Better Governance? An Attempt to Separate Electoral and Bureaucratic Mechanisms", *Public Choice*, vol 144, s 323–346.

- Bjørnskov, C (2012), "How Does Social Trust Affect Economic Growth?", *Southern Economic Journal*, vol 78, s 1346–1368.
- Bjørnskov, C (2018), "Social Trust and Economic Growth", i Uslaner, E M (red), *Oxford Handbook of Social and Political Trust*, Oxford University Press, Oxford.
- Bjørnskov, C (2021), "Civic Honesty and Cultures of Trust", *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, vol 92, 101693.
- Bjørnskov, C and P-G Méon (2015), "The Productivity of Trust", *World Development*, vol 70, s 317–331.
- Brown, S, D Gray, J McHardy och K Taylor (2015), "Employee Trust and Workplace Performance", *Journal of Economic Behavior & Organization*, vol 116, s 361–378.
- Calzolari, G, L Felli, J Koenen, G Spagnolo och K O Stahl (2021), "Relational Contracts and Trust in a High-tech Industry", CESifo Working Paper 9362, München.
- D'Acunto, F, J Xie och J Yao (2020), "Trust and Contracts: Empirical Evidence", CESifo Working Paper 8714, München.
- Ekonomikkommissionen (1993), *Nya villkor för ekonomi och politik*, SOU 1993:16, Allmänna förlaget, Stockholm.
- Elert, N och M Henrekson (2021), "Innovative Entrepreneurship as a Collaborative Effort: An Institutional Framework", *Foundations and Trends in Entrepreneurship*, vol 17, s 330–435.
- Elert, N, E Stam och M Stenkula (2019), "Intrapreneurship and Trust", IFN Working Paper 1280, Stockholm.
- Eliasson, G (1990), "The Firm as a Competent Team", *Journal of Economic Behavior & Organization*, vol 13, s 275–298.
- Eriksson, K, B Simpson och I Vartanova (2021), "The Power of Tolerance vs. Unselfishness as a Cultural Determinant of Cooperation", *Frontiers in Psychology*, vol 12, 678237.
- Frankel, J (2011), "The Natural Resource Curse: A Survey", i Shaffer, B och T Ziyadov (red), *Beyond the Resource Curse*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Guiso, L, P Sapienza och L Zingales (2006), "Does Culture Affect Economic Outcomes?", *Journal of Economic Perspectives*, vol 20, s 23–48.
- Guiso, L, P Sapienza och L Zingales (2008), "Trusting the Stock Market", *Journal of Finance*, vol 63, s 2557–2600.
- Guiso, L, P Sapienza, och L Zingales (2009), "Cultural Biases in Economic Exchange?", *Quarterly Journal of Economics*, vol 124, s 1095–1131.
- Gur, N and C Bjørnskov (2017), "Trust and Delegation: Theory and Evidence", *Journal of Comparative Economics*, vol 45, s 644–657.
- Heinemann, F och B Tanz (2008), "The Impact of Trust on Reforms", *Journal of Economic Policy Reform*, vol 11, s 173–185.
- Henrekson, M (1996), "Sweden's Relative Economic Performance: Lagging Behind or Staying on Top?", *Economic Journal*, vol 106, s 1747–1759.
- van Hoorn, A (2017), "Social Trust, Workplace Organization and the Comparative Advantage of Nations", *Oxford Economic Papers*, vol 69, s 897–917.
- Korpi, W (1998), "Tro och vetande i debatten om Sveriges ekonomiska tillväxt – samhällsvetenskapens objektivitetsproblem i åskådlig form", *Sociologisk Forskning*, vol 35, s 41–72.
- Krantz, O (2000), "Svensk ekonomisk tillväxt under 1900-talet – en problematisk historia", *Ekonomisk Debatt*, årg 28, nr 1, s 7–15.
- Kurrild-Klitgaard, P och N Berggren (2004), "Economic Consequences of Constitutions: A Theory and Survey", *Journal des Économistes et des Études Humaines*, vol 14, s 3–42.
- Lindbeck, A (1998), *Det svenska experimentet*, SNS Förlag, Stockholm.
- Lindgren, E, P Pettersson-Lidbom och B Tyrefors (2019), "The Political Economics of Growth, Labor Control and Coercion: Evidence from a Suffrage Reform", IFN Working Paper 1172, Stockholm.
- Lindgren, E, P Pettersson-Lidbom och B Tyrefors (2020), "The Causal Effect of Political Power on the Provision of Public Education: Evidence from a Weighted Voting System", IFN Working Paper 1315, Stockholm.
- Maddison Project (2020), "Maddison Project Database 2020", databas, www.rug.nl/ggdc/historicaldevelopment/maddison/releases/maddison-project-database-2020.
- Magnusson, L (2016), *Sveriges ekonomiska historia*, Studentlitteratur, Lund.
- McCloskey, D N (2006), *The Bourgeois Virtues: Ethics for an Age of Commerce*, University of Chicago Press, Chicago.
- McCloskey, D N (2010), *Bourgeois Dignity: Why Economics Can't Explain the Modern World*, University of Chicago Press, Chicago.
- McCloskey, D N (2016), *Bourgeois Equality: How Ideas, Not Capital or Institutions, Enriched the World*, University of Chicago Press, Chicago.
- Mokyr, J (2005), "The Intellectual Origins of Modern Economic Growth", *Journal of Economic History*, vol 65, s 285–351.
- Mokyr, J (2017), *A Culture of Growth: The Origins of the Modern Economy*, Princeton University Press, Princeton.

- Myhrman, J (1994), *Hur Sverige blev rikt*, SNS Förlag, Stockholm.
- North, D C (1990), *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge University Press, Cambridge.
- North, D C och R P Thomas (1973), *The Rise of the Western World: A New Economic History*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Persson, T och G Tabellini (2003), *The Economic Effects of Constitutions*, MIT Press, Cambridge MA.
- Rodrik, D, A Subramanian och F Trebbi (2004), "Institutions Rule: The Primacy of Institutions over Geography and Integration in Economic Development", *Journal of Economic Growth*, vol 9, s 131–165.
- Rose, D C (2011), *The Moral Foundations of Economic Behavior*, Oxford University Press, Oxford.
- Rosenberg, N och L E Birdzell, Jr (1985), *How the West Grew Rich: The Economic Transformation of the Industrial World*, Basic Books, New York.
- Rothstein, B (2014), "Nycklarna till politisk legitimitet", i Andersson, S, A Bergh, G Ö Erlingsson och M Sjölin (red), *Korruption, maktmissbruk och legitimitet*, Studentlitteratur, Lund.
- Schumpeter, J (1934), *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the Business Cycle*, Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Schön, L (2007), *En modern svensk ekonomisk historia – tillväxt och omvandling under två sekel*, SNS Förlag, Stockholm.
- Sunde, U m fl (2022), "Patience and Comparative Development", under utgivning i *Review of Economic Studies*.
- Tyrefors Hinnerich, B och P Pettersson-Lidbom (2014), "Democracy, Redistribution and Political Participation: Evidence from Sweden 1919–1938", *Econometrica*, vol 82, s 961–993.
- Waldenström, D (2005), "Privat äganderätt och ekonomisk tillväxt", i Berggren, N och N Karlson (red), *Äganderättens konsekvenser och grunder*, Ratio, Stockholm.
- Zak, P J och S Knack (2001), "Trust and Growth", *Economic Journal*, vol 111, s 295–321.